

Træk af Bladet »Dannevirke«s Historie

Efterladte Breve fra Redaktørerne Hiort-Lorenzen og
M. C. Mathiesen.

Af A. Svensson.

I 1874 blev der rejst Anklage mod den daværende Ejer og Redaktør af „Dannevirke“ i Haderslev, R. Hiort-Lorenzen, i Anledning af en Artikel, som havde været offentliggjort i Bladet af Pastor Mørk Hansen, Vonsild. „Det var“, skriver Hiort-Lorenzen som gammel Mand i sine „Erindringer fra Sønderjylland“, „denne Gang som flere Gange tidligere en Indsender, der bragte mig i Forlegenhed og paa mig stadfæstede min Erfaring, at det for en Redaktør er ulige vanskeligere at styre andres Pen end sin egen“, noget, ogsaa et yngre Slægtleds Presse-mænd i Sønderjylland har kunnet skrive under paa. Man var dengang endnu ikke naaet til ved de præjsiske Domstole at idømme de haarde og langvarige Fængselsstraffe, der senere blev sønderjyske Blades Medarbejdere til Del, og Sagen endte med, at Hiort-Lorenzen fik otte Maaneders Fæstning, som han det paafølgende Aar afsonede i Magdeborg.

Den gamle Bladmand, der faa Aar efter maatte forlade sin Hjemstavn, fordi det viste sig, at han paa Grund af et Ophold i København under Krigen i 64 ikke var præjsisk Statsborger, døde 1917 og har saaledes kunnet øjne Udgangen af den første Verdenskrig, der skulde føre det Nordslesvig tilbage til Danmark, som han havde viet nogle af sine bedste Kræfter. I sin Erindringsbog har han ogsaa givet en udførlig Skildring af Tiden i Magdeborg. Naar alligevel efterfølgende Brev, skrevet paa

Fæstningen til Pastor Mørk Hansen og opbevaret i Mørk Hansens efterladte Papirer¹⁾, kan gøre Krav paa Opmærksomhed, skyldes det de Tanker, Hiort-Lorenzen under Fæstningsopholdet gør sig med Henblik paa Forholdene derhjemme, og som han naturligvis i sin høje Alder, da han nedskrev sine Erindringer, forlængst var kommen saa langt paa Afstand fra, at de næppe mere har eksisteret for ham.

Magdeborgs Citadel, 23. Okt. 1875.

Kjære Mørk Hansen!

Det har ogsaa længe været min Hensigt at skrive til Dem for at takke Dem for Deres kjærkomne dobbelte Besøg — det sidste fra Fædrelandet og derfor ogsaa det, der staar mig friskest i Minde —, og da jeg netop i Aften er alene i min Etage, idet de øvrige Herrer have Orlov, vil jeg benytte en rolig Time til ogsaa at bringe Dem min hjerteligste Tak for Deres Brev fra i Forgaars. Det kan kun glæde mig, at De har været tilfreds med Besøget og kunnet overbevise Dem personlig om, at Opholdet paa Citadellet slet ikke er saa slemt, som De maaske paa Afstand har forestillet Dem, men at man med nogen Taalmodighed nok kan komme ud derover. Jeg har jo egenlig kun kunnet undre og maattet glæde mig over, at det er gaaet godt i syv Aar; at det ikke bestandig kunde vedblive at gaa saaledes, har været mig klart lige fra den første Dag, jeg overtog „Dannevirke“. Det gjælder jo nu kun om fremtidig at passe bedre paa, thi uagtet jeg ikke mere overtager Ansvaret, har Staten dog efter den nye Presselov saa megen Magt, at man vil kunne chikanere mig personlig i meget høj Grad. Et saa langt Otium, som det jeg har havt, kan imidlertid nok slaae koldt Vand i Blodet, og jeg har fattet ganske bestemte Beslutninger i Henseende til „Dannevirke's“ fremtidige Redaktion. Jeg vil søge at fjerne ethvert

¹⁾ Landsarkivet i Aabenraa.

Spor af Bitterhed og Fjendskab imod Tydskland og tydske Forhold i det hele taget og søge at indtage en forsonligere Holdning, hvorpaa mine Bestræbelser forøvrigt alt længe har været rettede, fordi jeg mere og mere gjennemtrænges af Overbevisningen om, at der med et nyt Regimente i Tydskland vil komme en Tid, da Danmark kan faae fredelig Opreisning og dermed komme til at staae i godt Forhold til Tydskland. Som det nu staaer til her, lader det sig ganske vist ikke tænke, men Kejseren kan efter menneskelige Beregninger ikke leve længe, og med hans Død har det Parti, der nu er ved Roret, udspillet sin Rolle — Bismarck med, hvis han overlever Vilhelm, hvad der ei er nogen afgjort Sag, skjönt hans Sygdom p. t. næppe er saa farlig, som den bliver gjort til. Det er ikke usandsynligt, at Svigersønnens, Grev Eulenburs Sygdom, har været en medvirkende Aarsag, til at B. er bleven hjemme fra Italien. Den unge Greve fik Tyfus paa Varzin og ligger nu meget farlig syg i Berlin. Hans Fætter boer her ved Siden af mig, en ret elskværdig ung Gardeofficer, som sidder her, fordi han havde udfordret sin Oberst, da denne bebreidede ham hans Forlovelse med en ung Dame af „ny“ Adel (Faderen, den bekjendte berlinske Rigmand og offentlige Velgjører efter stor Maalestok Ary Scheffer), fordi den stred imod Regimentets Traditioner!! Jeg er nemlig for 14 Dage siden flyttet op i det mellemste Værelse i øverste Etage mod Vest, da her er langt lunere end nede. Værelset var i Forvejen blevet malet, saa her saa ganske anstændigt ud i Sammenligning med den forfaldne Hule dernede. Foruden mig boe her 3 unge Lieutenanter, alle elskværdige Mennesker, der behandle mig med al ønskelig Hensynsfuldhed. Vi faae os gjerne et Slag Kort om Aftenen, men jeg holder strængt paa at gaa i Seng Kl. 10, hvori de andre ogsaa for det meste føie mig. I Stueetagen boe andre 2 Officerer, 2 Etaarige og 1 Underofficer, saa jeg er for Øieblikket den eneste Civilist. Det begynder nu at blive koldt, og jeg har fyret i over en Uge. I I Forgaars havde vi endog stærkt Snefald. Min kjære Hustru, for det meste ogsaa min Sø-

ster, besøger mig hver Dag, men Spadsereturen paa Volden og i Alleen have vi maattet opgive. Dagen gaaer hurtig, da jeg staaer noget senere op, men Aftenen er lang. Kl. 5 lukkes Huset. Det vil more Dem at høre, at jeg nu af og til agerer Kok om Aftenen og laver min egen Aftensmad; hidtil have mine kulinariske Færdigheder dog kun strakt sig til Speilæg, som jeg efter min egen Mening laver udmærket. Sligt hjælper altid Tiden til at skride. Mit Helbred har været ypperligt, siden De var her; kun en enkelt Dag har jeg maattet holde Sengen paa Grund af Svimmelhed, men den gik hurtig over. Hos min Hustru staaer ogsaa alt vel, vor mindste Dreng kommer sig hver Dag. Om henved fjorten Dage reiser min Søster hjem med begge Drenge og Barnepigen, og saa bliver det jo rigtignok ensomt for min Hustru. Til at boe hos hende faaer jeg ei Lov. Min Ansøgning derom blev afslaaet af Macco²⁾, som havde Bemyndigelse dertil af Justitsministeren, hvis han ikke vilde anbefale den! Da jeg nu senere har faaet at vide, at min Orlov i August er bleven lagt til min Fangetid, har jeg indgivet Ansøgning om at blive løsladt den 20. Dec. i Stedet for den 26., for at kunne være hjemme til Julen. Kommandanten, hvem jeg personlig har overrakt Ansøgningen til Viderebesørgelse, mente, den nok vilde [blive] bevilget, saa jeg har godt Haab om ikke at maatte sidde her Juleaften. Maaske opnaaer jeg ogsaa lidt senere hen, naar min Hustru er alene, noget mere Frihed, hvad Gneisenau³⁾ ogsaa saa smaat lovede mig. Hjemme i mit Hjem i Haderslev seer det desværre sort ud, da Haandværkerne endnu ere langt tilbage. Madvig⁴⁾ vil ikke tillade os at sove i den nye Etage i Vinter, saa jeg kommer til fuldstændig at omkalfatre min Beboelsesleilighed.

Valget til det preussiske Underhus er nu da overstaet, og

²⁾ Statsadvokat ved Landsretten i Flensborg.

³⁾ Grev Gneisenau var Fæstningskommandant.

⁴⁾ Husets Læge, den kendte danske Fysikus Madvig.

uagtet jeg glæder mig over Hans Lassens⁵⁾ Valg, beklager jeg dog endnu, at det ikke lykkedes at formaae Ahlmann til i det mindste at blive saa længe, til han kunde vælges. Jeg har gjort, hvad jeg kunde, men paa saa lang Afstand formaaer man ei meget. Knuden er nu, hvad Krüger vil, eller rettere om Hans Lassen vil følge det en Gang lagte Spor og nægte Eden⁶⁾. En Artikel i „Dvke.“ for i Gaar, hvis Forfatter jeg ei kan gjætte mig til, synes at tyde paa det modsatte, og tidligere har der fra Als været reist levende Modstand mod Edsnægtelsen. I saa Fald vil Krüger ubetinget nedlægge Mandatet og Lassen beholde det, og saa vil der komme nyt Valg i Haderslev. Jeg vilde da meget ønske at blive valgt, fordi jeg virkelig troer, at ingen bedre end jeg vilde kunne indlede en ny Krigsførelse uden at kompromitere den tidligere, hvad der for enhver Pris maatte undgaaes. Jeg haaber imidlertid endnu paa, at Lassen bøier sig for Krüger, og i saa Fald maae de begge nægte at modtage Valget. Dette maa snart være afgjort⁷⁾. Jeg har ei længe hørt om eller fra Krüger og veed ikke, om han straks tager til Rigsdagen i Berlin, som aabner i næste Uge. Jeg venter at see ham her, hvis han tager derned i Aar.

Megen Fornøielse i Kjøbenhavn, hvorhen jeg sender dette Brev. Hils Madvig mange Gange fra mig og hvem De ellers seer af mine Venner. Min Hustru og min Søster sender Dem de venligste Hilsner fra

Deres hengivne

H. R. Hiort-Lorenzen.

⁵⁾ H. Lassen, Gaardejer i Lysabild, Nic. Ahlmanns Efterfølger som dansk Medlem af den prøjsiske Landdag, efter H. A. Krügers Død uden en Periode dansk Medlem af den tyske Rigsdag.

⁶⁾ Kampen mellem de saakaldte Edsnægttere, hvis Førstemand var Krüger, og Edsaflæggere, hvor H. Lassen gik i Spidsen og hævdede, at de danske Repræsentanter maatte aflægge den foreskrevne Hyldingsed og dermed indtage deres Sæde i den prøjsiske Landdag, var paa det Tidspunkt paa sit højeste.

⁷⁾ H. Lassen bøjede sig for Krüger som den ældre, saa længe denne levede. Da Krüger døde, var Hiort-Lorenzen ikke mere bosat i Sønderjylland.

Her kan tilføjes, at Hiort-Lorenzen, efter hvad han meddeler i sine Erindringer, ikke naaede at fejre Jul i Haderslev. Hans Ansøgning blev afslaaet af det prøjsiske Justitsministerium. Dog fik han undtagelsesvis Tilladelse til at tilbringe Juleaften i Magdeborg sammen med sin Hustru og Datter. Først første Juledag Kl. 12 Nat blev han løsladt, og to Dage senere var han og Familie hjemme i Haderslev igen, hvor mange Danske beredte dem en hjertelig Modtagelse.

*

Sidst paa Aaret 1877 forlod Hiort-Lorenzen nødtvungent Sønderjylland og bosatte sig i København. Ved sin Bortrejse sagde han Farvel til „Dannevirke's“ Læsere i en Artikel, dateret 6. Decbr. 1877, i hvilken han udtaler, at det er med vemodige Følelser, han drager af Lande, og „med dyb Sorg over, at det ikke skal forundes mig paa samme Maade som hidtil at arbejde med paa vort nationale Gjenfødelsværk, indtil det saa længselsfuldt attraaede Maal, Pragfredens femte Artikels Udførelse er naaet“. „Jeg skilles imidlertid“, fortsætter Hiort-Lorenzen, „fra mine Venner i Nordslesvig med den Bevidsthed, at jeg i de ti Aar, i hvilke det faldt i min Lod at være deres offentlige Røst, efter Evne har gjort min Pligt, og at jeg har ofret vor Velfærdssag mine bedste Kræfter. Denne Bevidsthed tilligemed Overbevisning om, at den nordslesvigske Befolkning i det væsentlige har billiget min offentlige Optræden, skal være den Tærepeng, jeg tager med mig, saalænge til jeg atter frit kan vende tilbage til mit Hjem.“

Fra Nyaar det følgende Aar overtog Hiort-Lorenzen Stillingen som Hovedredaktør for de Ferslew'ske Blade „Nationaltidende“ og „Dagstelegrafen“, en Stilling, han beklædte til 1893, da Uoverensstemmelser mellem Ejeren og ham førte til hans Fratræden.

I Sommeren 1879 solgte Hiort-Lorenzen „Dannevirke“ med tilhørende Aabenraa-Udgave „Freja“ samt Ejendom og Trykkeri i Haderslev til Dyrslæge J. H. Bjørnshauge, Aabenraa, hvis

Broder, Magister J. J. Bjørnshauge, Haderslev⁸⁾, der var gammel Medarbejder ved Bladet, overtog Udgivelse og Redaktion. Med de varme og stærkt nationalt prægede Afskedsord i Minde, som Hiort-Lorenzen ved sin Bortrejse havde henvendt til „Dannevirke's“ Læsere, er det forstaaeligt, at han følte sig uretfærdigt behandlet, da der i Forbindelse med Salget fremkom Angreb paa ham i Carl Plougs „Fædrelandet“, udgaaet fra Haderslev, og han beklager sig i Brev til Pastor Mørk Hansen af 30. Maj 1879 bittert over, at Ploug har givet Boghandler Sabroe i Haderslev Adgang til gennem „Fædrelandet“ at fremsætte ærekrænkende Beskyldninger imod ham. Da Mørk Hansen lejlighedsvis skrev Artikler om sønderjyske Forhold til „Fædrelandet“, og Hiort-Lorenzen anser det for sandsynligt, at Mørk Hansen, næste Gang han skriver om Sønderjylland, agter at omtale Salget af „Dannevirke“ og „Freja“, „som virkelig er en Begivenhed“, kan han kun ønske, at Mørk Hansen „kender Sagen til Bunds“, og han overlader ham hoslagt i Brevet en længere Fremstilling af de forudgaaende Forhandlinger, „der kunde ligne et Tilsvær, men som kun er bleven et Exposé over, hvad der er foregaaet“. Hiort-Lorenzen fremhæver i øvrigt, at han hele Tiden har handlet i Overensstemmelse med Fysikus Madvig, at Angrebet i „Fædrelandet“ er „et yderligere Vidnesbyrd om, hvor sørgelig uvidende Ploug er om Forholdene i Haderslev“, og slutter: „Heldigvis læses „Fædrelandet“ nu kun af faa, saa man kan nu roligere finde sig i, hvad der staar i det, end før. Men syg, som jeg er i forvejen, har denne Historie dog gjort et meget dybt Indtryk paa mig som et sørgeligt Bevis paa, at Verdens Løn er Utak.“

Hiort-Lorenzens medsendte Redegørelse gengives her uden Afkortelse.

„Den Frihed, som „Fædrelandet“ har taget sig til dels selv dels ved andre at give forvanskede Fremstillinger af det sidste

⁸⁾ Brødrene Bjørnshauge var født paa Sillerupgaard i Fjelstrup Sogn.

Salg af de tvende sønderjyske Blade „Dannevirke“ og „Freja“, tvinger mig til at give en Forklaring om denne Sag. En længere Taushed fra min Side kunde blive udlagt i min Disfavør.

Da jeg i November 1877 blev tvungen til at opgive min Virksomhed som Udgiver af „Dannevirke“ og „Freja“, var cand. mag. J. Bjørnshauge, som den Gang i henved fire Aar havde været min trofaste Medarbejder og navnlig havde forestaaet Redaktionen ganske alene i Aaret 1875, hvoraf jeg tilbragte største Delen i Fængsel og paa Fæstning, det eneste tilbageværende Medlem af Redaktionen. Da jeg af Erfaring vidste, hvor vanskeligt det er for en enkelt Mand at overkomme hele Arbejdet ved de to nævnte Blade, tilbød jeg paa anden Haand en forhenværende Højskoleforstander i Vonsbæk og senere Timelærer i Flensborg, Seminarist A. P. West, at indtræde i Redaktionen. Han opstillede imidlertid saa exorbitante Fordringer (5600 Kroner i Gage, fri Bolig, Raadighed over hele Personalet samt Godtgjørelse for Mulkter og Procesomkostninger), at jeg ikke kunde gaa ind paa hans Tilbud. Cand. Bjørnshauge fortsatte da Redaktionen alene med den Assistance, jeg paa forskjellig Maade saa mig istand til at yde ham. Det var den Gang ikke paa nogen Maade min Hensigt at afhænde Bladene, idet jeg for Sagens Skyld holdt det for nyttigt, at jeg med min mangeaarige politiske og journalistiske Erfaring stod i Reserve, om jeg saa maa sige.

For henved et Aar siden henvendte Seminarist West sig her i Kjøbenhavn til mig med Anmodning om at blive Redaktør af „Dannevirke“, idet han foregav, at den almindelige Mening i Nordslesvig ønskede en Forandring i Redaktionen og netop ham til Redaktør. Jeg lovede ham at undersøge dette nærmere, da jeg kort efter alligevel skulde reise til Haderslev. Forinden jeg reiste, anmodede jeg fhv. Fysikus P. A. Madvig i Haderslev om at sammenkalde et Møde af Mænd fra Nordslesvig i Kolding, for at jeg der kunde komme til Kundskab om, hvorledes Stemningen var i den nævnte Henseende; men Madvig svarede mig,

at der efter hans personlige Erfaring ikke fandtes nogen som helst Misfornøielse hos Befolkningen med „Dannevirke's“ Redaktion, hvorfor han bestemt fraraadede et slikt Møde, hvis Udfald var forud givet. Da jeg under mit paafølgende Ophold i Haderslev i Juli s. A. fik denne Mening bekræftet fra alle Sider, fandt jeg ingen Anledning til at gjøre nogen Forandring.

Noget senere paa Aaret blev det mig dels gennem Tømmermester Kayser og Redaktør Ploug i Kjøbenhavn, dels gennem fhv. Kollaborator Monrad⁹⁾ i Flensborg gjentagne Gange sagt, at hvis jeg ikke afhændede „Dannevirke“ til Seminarist West, vilde denne ikke være til at afholde fra at oprette et nyt Blad i Haderslev, da det var hans bestemte Hensigt at betræde den journalistiske Bane, hvortil han troede sig ganske særlig kaldet. Jeg lod de tre førnævnte Herrer vide, at jeg følte mig baade ved min Ære og ved Taknemlighedens Baand saa stærkt knyttet til min mangeaarige Medarbejder Bjørnshauge, at jeg ikke kunde gaa ind paa noget som helst Arrangement, hvorefter han blev udelukket fra Redaktionen, saa meget mindre som han agtede at gifte sig og havde faaet Løfte om at bo i mit Hus, hvor Redaktionen er. Og jeg anmodede derhos hine tre Herrer, som syntes at interessere sig for Sagen, om at søge tilvejebragt en Overenskomst mellem de Herrer Bjørnshauge og West om en fremtidig Samvirken ved Redaktionen. Kunde en saadan Overenskomst opnaas, vilde jeg være villig til at gaa ind paa et hvilket som helst Arrangement, disse to Herrer maatte ville foreslaa mig enten om et Kjøb, en Forpagtning eller en lønnet Bestyrelse. Hr. West var imidlertid end ikke til at formaa til at indlede Forhandlinger med cand. Bjørnshauge, og Sagen gik altsaa atter istaa.

Da jeg kort før Nytaar 1879 atter var i Haderslev og der hørte, at Seminarist West endnu ikke havde opgivet sit Fore-

⁹⁾ Tømmermester Kayser og Monrad havde gennem en Aarrække et nært Samarbejde inden for Foreningen »Dannebrog«, der ydede Støtte til nationale Formaal syd for Grænsen.

havende med et nyt Blad, tilbød jeg cand. Bjørnshauge at købe baade „Dannevirke“ og „Freja“ og hele min Ejendom i Haderslev. Vi forhandlede længe om Sagen, men kom ikke til noget Resultat, men jeg lovede ham Forkjørsret, naar jeg nogensinde vilde afhænde Bladene.

En Maanedstid efter meddelte Kollaborator Monrad mig atter, at hvis jeg nu ikke vilde sælge „Dannevirke“ til Seminarist West, maatte jeg være belavet paa, at han oprettede det nye Blad, hvormed han saa længe havde truet. Jeg var den Gang Medlem af Folketinget, og træet af disse evige Trakasserier gav jeg omsider mit Samtykke til, at der maatte aabnes nye Underhandlinger. Disse bleve da førte paa Hr. Wests Vegne af Fuldmægtig Asmussen i Kultusministeriet og paa mine Vegne af Apotheker N. N. Aggersborg. Jeg kjender kun Underhandlingerne gjennem den sidstnævntes Meddelelser til mig. Da jeg sidste Gang, Mandagen den 31. Marts, talte med Hr. Aggersborg, meddelte han mig, at han troede, at Hr. West nu vilde være villig til at købe „Dannevirke“ og „Freja“ for 80.000 Kroner, men at jeg under ingen Omstændigheder vilde kunne opnaa en høiere Kjøbesum; dette var, indskyder jeg her, Firefemtedele af, hvad jeg havde betalt for Bladene og mine Ejendomme. Jeg bad da Hr. Aggersborg underrette Hr. Asmussen om, at jeg efter et tidligere givet Løfte først maatte tilbyde cand. Bjørnshauge min Ejendom for den samme Sum, og at jeg, saafremt han ikke modtog mit Tilbud, var villig til at forhandle videre med Hr. West. To Dage efter reiste jeg til Assens, hvor jeg pr. Telegraf modtog Underretning om, at cand. Bjørnshauge modtog mit Tilbud. Mandagen den 7. April reiste jeg fra Assens til Haderslev, og faa Dage efter overdrog jeg „Dannevirke“ og „Freja“ formelt dog ikke til cand. Bjørnshauge, men til hans Broder, Dyrslæge Bjørnshauge i Aabenraa.

Ikke desto mindre saa „Fædrelandet“, vildledt af en aldeles falsk Efterretning, sig allerede Torsdagen den 3. April istand til at meddele, at jeg havde solgt „Dannevirke“ (alene, uden

„Freja“) til Hr. West for 60,000 Kroner! Hr. Ploug kunde i sin Iver for at bringe denne Nyhed til Torvs ikke vente, til jeg meddelte den i mit eget Blad, som dog fornuftigvis maatte antages at ville blive hurtigst muligt forsynet med den af mig. Men ikke nok hermed. Da det definitive Salg til Dyrslæge Bjørnshauge blev meddelt i „Nationaltidende“, kunde Hr. Ploug ikke dy sig for at tilføie en Bemærkning om, at der var forevist ham et Brev, hvori Hr. West havde modtaget et Tilbud fra mig om at købe „Dannevirke“ og „Freja“ for 80,000 Kroner, uagtet jeg aldrig havde gjort et sligt Tilbud.

Uagtet Hr. Ploug bagefter er bleven underrettet om, at hin sidste Efterretning i „Fædrelandet“ var lige saa falsk som den første; uagtet han altsaa vidste, at han — selvfølgelig imod sin Villie — ved falske Meddelelser var bleven forledet til at fremstille min Handlemaade ved denne Leilighed i et for mig uheldigt Lys, saa har Hr. Ploug dog ikke betænkt sig paa i sit Blad for i Onsdags at optage en Erklæring, der indeholder de groveste Beskyldninger imod mig, nemlig en Sigtelse for, at jeg ved Salget af „Dannevirke“ ikke skulde have ladet mig lede af „Patriotisme“ og „den nordslesvigske Befolknings Tarv“.

Saa vidt Hiort-Lorenzen.

At den her skildrede pinlige Episode mange Aar senere, da Wildenradt-Krabbe-Affæren kom op, skulde blive efterfulgt af nye Pinagtigheder for ham, kunde hverken han eller andre ane noget om dengang. Redaktør J. Bjørnshauge døde allerede i 1891 og fik overalt det bedste Eftermæle.

I 1894 kunde Mørk Hansen fejre sit 50-Aars Præste-Jubilæum, og blandt de Hilsner, han modtog til Dagen, var ogsaa et Brev fra Hiort-Lorenzen, der Aaret i Forvejen var fratraadt som Redaktør af „Nationaltidende“. Hele Hiort-Lorenzens gamle Kærlighed til Sønderjylland blusser i Brevet op paa ny og vidner paa den smukkeste Maade om, at hans Tanker tit gik til Landet syd for Grænsen.

Kjøbenhavn, 19. Jan. 1894.

Kjære Hr. Stiftsprovst Mørk Hansen.

Min Hustru og jeg have været blandt de Mange, som i disse Dage med Hjertelighed have tænkt paa vor gamle Ven i Vonsild, hvis milde Træk og venlige Ord saa ofte glædede os i for-dums Dage i den røde Gaard paa Klostret i Haderslev, den, vi ikke uden et Hjertesuk kunne tænke tilbage paa. Vi ønske Dem da nu oprigtig til Lykke med, at De har naaet en Hædersdag, medens De endnu er i Deres fulde Aands- og Handlekraft, hvilket ikke forundes ret Mange, især naar de har arbejdet saa ihærdig som De. Og vi forener dermed vor Tak for Deres Venskab i de henrundne Aar med Ønsket om, at De fremdeles vil bevare os i venlig Erindring. Og gid De endnu i mange Aar maa være vor trofaste gamle Grænsevogter, der raaber Vagten ud, naar Fjenden truer. Aarene gaa, De er bleven gammel, jeg bliver det snart, og dog er vi begge unge i vor Kjærlighed til vort Smertens Land, vi saa inderlig gjerne vilde se lykkeligt, inden vi lukkede vore Øjne. Kun Han deroppe veed, om det vil ske — ske kan det — men selv om vi skulde gaa i Graven uden at se det fuldbyrdet, kunne vi dog begge leve Livet ud i det Haab om en lykkelig Fremtid for det Fædreland, vi have ofret vore bedste Tanker.

De er saa lykkelig at leve i Nærheden af hine elskede Egne, jeg kommer der nu næsten aldrig, og det er min største Sorg, at jeg ikke kan udrette mere for vor Hjertesag, saaledes som jeg nu sidder i Taushed, henvist paa at spille en Tilskuers Rolle. Det er svært for mig at være saa passiv efter mangeaarig Virksomhed, hvad De, der aldrig har ophørt at arbeide, maa kunne forstaa. Jeg sysler nu ene med videnskabelige Smaaarbejder og kan nok faae Tiden til at gaa, men jeg savner alligevel ofte min gamle Virksomhed.

Maaske det kan interessere Dem at høre, at jeg i disse Dage efter Justitsminister Nellesmanns Opfordring har paabegyndt et

stort Arbeide, et Repertorium om alle Landets milde Stiftelser og Legater, hvortil der er stærk Trang, saaledes som Legaterne har hobet sig op i de senere Aar. Det vil vel tage mig nogle Aar, maaske 4—5, men saa har jeg saa længe fuldt op af Arbeide.

Maa jeg ogsaa ønske Dem til Lykke til den Udmærkelse, Kongen har givet Dem til Jubilæet.

Med de hjerteligste Hilsner til Dem og Frøken Udde fra min Hustru og min Søster er jeg

Deres hengivne

H. R. Hiort-Lorenzen.

Hiort-Lorenzens tvungne Uvirksomhed varede nu ikke længe. Han blev samme Aar udnævnt til Stiftsskriver i Roskilde og virkede som saadan til sin Død. Under den første Verdenskrig, han var da langt over de 80 Aar, tog han Initiativet til og stillede sig i Spidsen for et Hjælpearbejde for sønderjyske Krigsdeltagere, der kom mange af hans snævrere Landsmænd tilgode paa en Tid, da Samhu nordfra visselig var tiltrængt.

*

Da J. Bjørnshauge var død, blev M. C. Mathiesen Bladets Redaktør. Han havde fra 1875 været Lærer ved den danske Realskole i Haderslev, men maatte ved Skolens Lukning i 1881 søge andet Arbejde. Det paafølgende Aar fik han Ansættelse som Redaktionssekretær ved „Dannevirke“-„Freja“, og det var da naturligt, at han blev Bjørnshauges Efterfølger. M. C. Mathiesen var en overmaade flittig og nationalt retlinet Mand, og det var derfor ikke mærkeligt, at han følte sig utilpas, naar Bladets Ejer, Dyr læge J. H. Bjørnshauge i Aabenraa, der var kommen i økonomiske Vanskeligheder og efterhaanden blev meget svingende i sin nationale Indstilling, søgte at gribe ind over for Bladets Holdning, og det endte da ogsaa med, at Mathiesen fik sin Opsigelse.

Redaktør M. C. Mathiesen stod netop i disse Aar i jævnlig Brevveksling med den daværende Formand for Foreningen

„Dannebrog“, Pastor Johansen i Odense, der fra 1860 til 1870 havde været Hospitalspræst i Haderslev, og som i 1866 havde faaet den danske Realskole oprettet. Saa tidligt som 14. Avgust 1892 skriver M. C. Mathiesen til Pastor Johansen¹⁰⁾

„Jeg vilde for øvrigt ønske, at det maatte blive mig muligt paa en eller anden Maade at faa Raadighed over Bladet og dets Redaktionsforhold, og det er min Hensigt at benytte den første den bedste Lejlighed til et Forsøg i den Retning. Det har allerede gjentagende i Løbet af det Aar, der er gaaet, siden Hr. Bj. døde, vist sig i højeste Grad uheldigt, at jeg har maattet underkaste mig Afgjørelser, der bagefter have vist sig at være aldeles fejlagtige.“

Det er muligt, at Redaktør Mathiesen nu og da har formaaet at gøre sine Synspunkter gældende, eller ogsaa har han uden videre siddet de Krav overhørig, som Dyrnlæge Bjørnshauge fremkom med. Hans Svoger, P. Eliassen, Kolding, fortæller i en Levnedsskildring af M. C. Mathiesen¹¹⁾, at Bjørnshauge i et Brev til Redaktør Mathiesen af 18. Avgust 1894 understreger, at Mænd som H. P. Hanssen og Gustav Johannsen ikke skulde tages i Forsvar, naar de blev angrebet, men at M. C. Mathiesen uanfægtet fortsatte den Kurs, han fandt nationalt rigtig og forsvarlig. Imidlertid drev Dyrnlægen stadig længere ud, og Opgøret kom, da han i Efteraaret 1899 forlangte en Artikel optaget i „Dannevirke“, hvori danske Forældre opfordredes til ikke at sende deres Børn paa danske Højskoler og Efterskoler, men til den tyske Landbrugsskole i Aabenraa. Redaktør Mathiesen nægtede at optage Artiklen, og han blev derefter opsagt med Fratrædelse til 1. April 1900. I Stedet for indkaldtes en dansk Statsborger, den snart berygtede Eventyrer Fru Wildenradt-Krabbe, Datter af Herredsfoged og Folketingsmand Christopher

¹⁰⁾ Dette og efterfølgende Uddrag af Breve fra Redaktør Mathiesen taget fra Foreningen »Dannebrog's« Arkiv, Rigsarkivet, København.

¹¹⁾ »Haabets Mænd«, S. 188.

Krabbe, til at overtage Redaktionen, og Eliassen oplyser i den før nævnte Levnedsskildring, at han Nyaarsaften 1899 tilfældigt overværede en Samtale mellem Fru Wildenradt-Krabbe og M. C. Mathiesen, og at Redaktør Mathiesen herunder forholdt sig skarpt afvisende. Af denne Samtale har M. C. Mathiesen selv givet et Referat i efterfølgende Brev til Pastor Johansen:

Haderslev, den 7. Januar 1900.

Kjære Hr. Pastor Johansen.

Paa min Hustrus og egne Vegne ønsker jeg Dem og Deres Hustru et godt og glædeligt Nytaar.

Af Bladene vil De have set, at det gamle Aar for mit Vedkommende sluttede med en Begivenhed, der har vakt Opmærksomhed i vide Kredse og ikke kan andet end faa en væsentlig Indflydelse paa min og mines Fremtid.

Mussmann¹²⁾ meddelte mig for nogen Tid siden, at han paa en Rejse til eller fra Kjøbenhavn havde truffet Dem paa Bane-gaarden i Fredericia, og at han da havde berørt Forholdet mellem Bjørnshauge og mig samt de Fordringer, han stillede til mig, og som nødvendigvis maatte føre til et Brud før eller senere. Jeg forbigaar derfor her alt dette. Nu er Bruddet jo en Kjendsgjerning og mine Dage ved „Dannevirke“ efter al Sandsynlighed talte. Opsigelsen lyder paa 1. April, men Fratrædelse kan endog under visse Betingelser ske forinden. Fru Wildenradt, der skal lede Bladets Redaktion, vil helst det sidste og har spurgt mig, om jeg var villig dertil. Jeg har svaret, at der fra min Side ikke

¹²⁾ Vilh. Mussmann, Proprietær, Mariasminde, Haderslev, Slægten oprindelig indvandret fra Vestfalen i 1600-Tallet, født i Ejsbøl ved Haderslev 1845, indtog gennem en lang Aarrække en fremtrædende Stilling inden for den danske Landbostand i Haderslev Østeramt. Han var saaledes Formand for Haderslev Amts Landboforening 1889—1900, da han maatte træde tilbage, fordi han paa Grund af et Ejendomssalg til den prøjsiske Stat (se længere fremme) havde mistet sine Standsfællers Tillid.

skulde være noget i Vejen, naar jeg fik den Løn, jeg med Rette kunde gjøre Fordring paa, og som jeg under Hensyn til mine pekuniære Forhold ikke kunde give Afkald paa. Jeg tvivler dog om, at Hr. Bj. gaar ind paa at opfylde hende dette Ønske; men for øvrigt skal det jo snart vise sig.

„Dannevirke“ skal saa ind i et andet Spor end det, jeg har fulgt. De vil af det allerede udsendte Program have set, i hvilken Retning der skal arbejdes, og De vil vist give mig Ret i, at jeg som dansk Mand efter den Overbevisning, jeg hidtil har næret og vedblivende nærer, ikke kan være med paa denne Bane. Skjøndt det bedrøver mig efter atten Aars Arbejde ved Bladet at maatte forlade det, saa har jeg dog den Trøst, at man herovre — og jeg haaber: ogsaa i Kongeriget — i Almindelighed billiger min Færd. Her i Byen, og sikkert ogsaa paa Landet, misbilliger man i stærke Udtryk Hr. Bj.s Opræden; den kan aldrig være til Gavn for vor nationale Kamp, fordi den nødvendigvis maa splitte vore Kræfter, hvis det lykkes Bladet under de nye Forhold at faa nogen Indflydelse. Men man dømmer sandelig heller ikke den Kvinde mildt, der kommer herover for at ville lære os, hvorledes vi skulle føre Kampen for vor Sag. Jeg synes ogsaa nok, det er — mildest talt — et stærkt Stykke. Hun besøgte mig paa Nytaarsaften og udviklede sine Idéer for mig; de vare af en meget evropæisk Natur. Det Sprog, vi talte og skrev, var „forfærdeligt“, og det var et „utaaleligt Tyranni“, de danske Blade udøvede over Befolkningen. Det „kunde ikke nytte“ længere at haabe paa, at Tyskland nogen Sinde vilde give Slip paa Nordslesvig, det gjaldt at gjøre sig Forholdene saa lempelige som muligt, og det var „smaaligt“ at holde paa Navnet „Sønderjylland“; i hendes Bedstefaders Tid brugtes Navnet Slesvig, og hendes Bedstefader havde været General i den danske Hær osv. — Jeg lod hende snakke og lod kun nu og da en Bemærkning falde; jeg fandt ingen Anledning til at drøfte Sagen med hende, hvilket forresten ogsaa vilde have været aldeles ørkesløst. Kun spurgte jeg hende til sidst, om hun ikke

troede, at vi, der vare fødte her og havde oplevet hele den Kamp, der var ført for Danskheden under det præsiske Herredømme, dog ikke kunde gjøre nok saa god Fordring paa at vide, hvorledes vi skulde forholde os, som hun, der hidtil kun havde kunnet se Forholdene paa Frastand, samt om hun ikke fandt det mærkeligt, at Ejeren af „Dannevirke“ kunde faa Tilladelse til at antage en dansk Undersaat til en saa fremskudt offentlig Stilling, som det dog var at være Redaktør af et Dagblad, medens enhver dansksindet Arbejdsgiver ikke engang kunde faa Lov til at holde en dansk Tjenestepige.

Det første indrømmede hun, det sidste fandt hun naturligt og forklarede det paa den Maade, at Myndighederne dermed vilde forsøge paa at bringe den danske Befolkning paa andre Tanker end dem, den hidtil havde næret.

Spørgsmaalet for mig bliver jo nu, hvad jeg skal tage mig for.¹³⁾ Det er en Selvfølge, at jeg vil anstrænge mig for at finde Beskæftigelse her, og jeg haaber, at det vil lykkes. Men Sagen kan jo have sine Vanskeligheder. Havde jeg været ene eller endog blot ikke været plaget med den Tunghørighed, jeg lider af, saa havde jeg set Fremtiden i Møde med større Ro. Nu maa jeg regne med den Mulighed, at jeg kan komme til at søge andet Steds hen. Det skulde gjøre mig ondt, om denne Mulighed skulde indtræde, men jeg haaber i saa Fald, at De, kjære Hr. Pastor Johansen, ikke vil nægte mig Deres Understøttelse.

Til Slutning en hjertelig Hilsen til Dem og Deres Hustru fra min Hustru og

Deres hengivne

M. C. Mathiesen.

I Brev til Pastor Johansen af 27. Juli 1900 hedder det videre vedrørende Bladsagen:

¹³⁾ Redaktør M. C. Mathiesen fik endnu samme Aar Ansættelse ved det andet danske Blad i Byen »Modersmaalet«, der omdannedes til et Aktieselskab og senere overtog »Dannevirke«.

„Kjære Hr. Pastor Johansen.

Mange Tak for Deres Lykønskning i Anledning af Købet af „Dannevirke“ og „Freja“. Endnu har jeg dog ikke faaet Lov til at indtage min gamle Plads. Købet har, som De vil have set af Bladene, faaet et Efterspil, der endnu ikke er til Ende, og som hidtil har hindret os i at tage den købte Ejendom i Besiddelse. Alt er i Orden undtagen den lille Omstændighed, at Bjørns-hauges Navn skal slettes i Handelsregistret. Saa længe dette ikke er sket, kan Postvæsenet nemlig ikke modtage „Dannevirke“-„Freja“ fra nogen anden Udgiver, og af den Grund har vi maattet lade Fru W. fortsætte Redaktionen og gøre Skandale. Det er en ærgerlig Historie, og den tager sig ikke godt ud i udenforstaaendes Øjne; men forhaabentlig varer den ikke længe. Jeg vil være inderlig glad, naar jeg paa ny kan komme i de tidligere Omgivelser og genoptage Redaktionen af det gamle Blad.“

I Brev af 24. November 1900:

„Selskabet „Modersmaalet“ har anklaget de tyske Herrer, der udgiver „Dannevirke“ og „Freja“¹⁴⁾, fordi de har tilegnet sig disse Blade, der var Selskabets ved Køb erhvervede Ejendom. Sagen skal forhandles ved Landsretten i Flensborg den 12. December, forudsat at den ikke skydes længere ud. Man synes at have en slem Tilbøjelighed i den Retning. Jeg nærer dog ikke synderligt Haab om noget heldigt Udfald, ikke fordi jeg mener, at vi ikke har Retten paa vor Side, men fordi jeg ikke har Spor af Tillid til de prøjsiske Domstole, i alt Fald ikke i en Sag som denne.“

Og endelig omtales Sagen endnu i Brev af 3. Marts 1901:

„Med „Dannevirke“-Sagen gaar det meget langsomt; det synes, som om Landsretten i Flensborg med Flid trækker den i

¹⁴⁾ Redaktøren af det lokale tyske Organ, Strackerjan, samt den tyske Bogtrykker Schütze havde pludselig under de noget svævende Forhold annekteret de to danske Bladnavne.

Langdrag. Af Bladene herovrefra vil De have set, at Landsretsdommer Hartwig har afholdt Forhør over forskellige Personer, blandt hvilke ogsaa Bladets tidligere Ejer, Dyrlæge Bjørnshauge. Han erklærede under Ed, at de to Mænd, der havde solgt os Bladet, i sin Tid havde lovet ikke at ville afhænde det uden hans udtrykkelige Samtykke, men at de alligevel havde solgt det uden først at underrette ham derom¹⁵⁾. Overpostsekretæren erkendte, at han havde vidst, at Bladet var købt af os den Gang, han havde givet de tre tyske Herrer Ret til at udgive det. Fru Wildenradt underholdt Forhørsdommeren i to Timer og fremstillede Sagen i et Lys, der tog sig fantastisk nok ud til at blænde lettroende Folk. Den Rolle, hun vedblivende spiller, vækker mere og mere Forargelse, og den kan da for den Sags Skyld heller ikke andet. Hvor hun faar Pengene fra til at holde sit Blad gaaende med, er mig vedblivende en Gaade; thi jeg vægrer mig endnu ved at tro, at f. Ex. Mussmann virkelig sætter Pengene i dette Foretagende¹⁶⁾. Rigtignok er han meget intim med Fru W., saa intim, at man anser det for kun at være et Tidsspørgsmaal, at han gifter sig med hende; men paa den anden Side er han for pengeker til, at han skulde smide Pengene i Grams. Jeg ynkes for Resten over Manden. Der er faa, der har haft mere med ham at gøre end jeg, og skønt han har adskillige Skyggesider, saa er eller var der alligevel meget godt ved ham. Nu er han kommen paa Skraaplanet og glider stadig længere nedad. Alle hans tidligere Venner har trukket sig tilbage fra ham. Men han synes at ville hævne sig ved at understøtte Fru W. med den Viden, han selvfølgelig sidder inde med om Forholdene, for saa vidt de angaar den danske Sag og danske Personligheder.

¹⁵⁾ Da Dyrlæge Bjørnshauge ikke havde opfyldt sine Forpligtelser over for »Folkebanken« i Aabenraa, var denne ved Salget den virkelige Ejer af Bladet, og han havde mistet sin Ret til at være medbestemmende.

¹⁶⁾ Alt taler for, at det var den prøjsiske Regering, der stod bag. H. P. Hanssen: »Fra Kampaarene«, S. 182 og flg.

Det er stygt, men man kan ikke vente sig andet af ham, naar han har kunnet begaa en saadan Handling som den at afhænde sin Ejendom til den tyske Regering¹⁷).“

I 1900—1901 rejstes der en stærk Bevægelse mod Herredsfoged Krabbe, valgt i Kalundborg-Samsø-Kredsen, paa Grund af Datterens Virksomhed i Sønderjylland, som han ikke vilde tage Afstand fra. Ved Folketingsvalget i 1901 blev han stemt ned, men erklæredes for valgt, da ingen Modkandidat havde meldt sig.

Efter at Fru Wildenradt-Krabbe selv omsider havde maattet forlade „Dannevirke“, startede hun et nyt Blad under Titlen „Det gamle Dannevirke“. I Avgust 1903 var Kassen aabenbart tom. Hun standsede da Bladet med en Erklæring om, at hun nu vilde „lade Partiet gro i Stilhed“, hvorefter hun tog til Paris. I 1906 ægtede hun en hollandsk Advokat Hankes Drielsma, og hun skal senere være død i det fremmede.

Et mørkt Kapitel i den sønderjyske Presses Historie var endt. De rollehavendes Navne er saa godt som gaaet i Glemmebogen. Men det gamle danske Blad, som de søgte at bringe ud af Kurs, lever og indtager fremdeles sin hævdvundne Plads i Danskhedens Tjeneste ved vort Lands Sydgrænse.

A. Svensson.

¹⁷) Da den prøjsiske Regering i 1890-erne som et Led i Fortrykningspolitikken købte Jord op i Nordslesvig, var Mussmann, skønt velstaaende, blandt de faa Danske, der indlod sig i Underhandlinger med dem og solgte den gamle Frigaard Kehlet i Fjelstrup Sogn til den prøjsiske Stat for 350.000 Mark.